

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2023. № 5.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.5.37>
УДК 338.3:658

*С. В. Домашенко,
к. ф.-м. н., доцент, доцент кафедри інформаційних технологій в туризмі,
Національний університет «Запорізька політехніка»
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2956-5502>
Д. М. Морозов,
к. т. н., доцент, доцент кафедри інформаційних технологій в туризмі,
Національний університет «Запорізька політехніка»
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9446-8736>
В. М. Пугачов,
к. е. н., старший науковий співробітник відділу економіки аграрного
виробництва та міжнародної інтеграції,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5456-5862>*

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*S. Domashenko,
PhD in Physico-Mathematical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Informational Technologies in Tourism,
National University «Zaporizhzhia Polytechnic»
D. Morozov,
PhD in Technical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the
Department of Informational Technologies in Tourism,
National University «Zaporizhzhia Polytechnic»
V. Pugachov,
PhD in Economics, Senior Research Fellow of The Department of Agrarian
Production Economics and International Integration,
National Scientific Centre «Institute of Agrarian Economics»*

DIGITALIZATION OF BUSINESS IN THE CONDITIONS OF WAR

Війна, що почалася в 2022 році і триває по сьогодні, підірвала економіку країни, ускладнивши роботу бізнесу. У цьому контексті діджиталізація бізнесу набуває все більшого значення як засіб сприяння економічному відновленню та зростанню. Ця тема є актуальною, оскільки вона досліджує виклики та можливості діджиталізації в умовах воєнного стану в Україні. Мета цієї теми – дослідити діджиталізацію українського бізнесу під час воєнного стану. Вона спрямована на вивчення методів та підходів, що використовуються бізнесом для впровадження цифрових технологій, а також впливу діджиталізації на зростання та стійкість бізнесу. Дослідження проведене з використанням як якісних, так і кількісних методів. Якісні методи, такі як інтерв'ю та тематичні дослідження, допомагають зрозуміти виклики, з якими стикається бізнес під час воєнного стану, та стратегії, які використовуються для їх подолання. Кількісні методи, такі як опитування та аналіз даних, дають уявлення про вплив діджиталізації на зростання та стійкість бізнесу.

Дослідження дає уявлення про виклики та можливості діджиталізації в умовах воєнного стану в Україні. Воно прояснює методи та підходи, що використовуються бізнесом для впровадження цифрових технологій, вплив цифровізації на зростання та стійкість бізнесу, а також роль державної політики у просуванні цифровізації.

Дослідження дозволяє отримати уявлення про переваги цифровізації для бізнесу під час воєнного стану, виклики, пов'язані з впровадженням цифрових технологій, та політику, необхідну для сприяння цифровізації. Це може допомогти бізнесу ефективно впроваджувати цифрові технології, а політикам – розробляти політику, яка сприятиме економічному зростанню та стійкості.

The war that began in 2022 and continues to this day has undermined the country's economy, making it difficult for businesses to operate. In this context, business digitalization is becoming increasingly important as a means of promoting economic recovery and growth. This topic is relevant as it explores the challenges

and opportunities of digitalization in the context of martial law in Ukraine. The purpose of this topic is to explore the digitalization of Ukrainian business during martial law. It aims to study the methods and approaches used by businesses to implement digital technologies, as well as the impact of digitalization on business growth and sustainability. The study was conducted using both qualitative and quantitative methods. Qualitative methods, such as interviews and case studies, help to understand the challenges faced by businesses during martial law and the strategies used to overcome them. Quantitative methods such as surveys and data analysis provide insights into the impact of digitalization on business growth and sustainability.

The study provides insight into the challenges and opportunities of digitalization under martial law in Ukraine. It sheds light on the methods and approaches used by businesses to implement digital technologies, the impact of digitalization on business growth and sustainability, and the role of government policy in promoting digitalization.

The study provides insight into the benefits of digitalization for businesses during martial law, the challenges associated with the introduction of digital technologies, and the policies needed to promote digitalization. This can help businesses to effectively implement digital technologies, and help policymakers to develop policies that promote economic growth and resilience.

Ключові слова: бізнес, цифровізація, війна, ІТ.

Keywords: business, digitalization, war, IT.

Постановка проблеми. Останніми роками в Україні відбуваються значні трансформації в економіці, з особливим акцентом на діджиталізацію. З введенням воєнного стану країна була змушена швидко адаптуватися до нових викликів, включаючи геополітичну напруженість та економічні санкції. У відповідь на це Україна запровадила платформу дій для вирішення цих

проблем, включаючи діджиталізацію бізнес-сектору. Це платформа Дія [2], яка дозволяє прискорити вирішення проблем внаслідок введення воєнного стану.

Важливим аспектом зусиль України у сфері цифровізації є її прагнення перетворитися із сировинної країни на індустріальну [1]. Цей зсув вимагає значних інвестицій у нові технології та інфраструктуру для підтримки передового виробництва та виробничих процесів. Впроваджуючи цифрові технології, Україна прагне підвищити свою продуктивність, конкурентоспроможність та економічне зростання.

Для того, щоб на ринку сформувалась достатня кількість підприємств, які готові використовувати цифрові технології у своєму виробництві, важливе формування доступного для підприємницької діяльності середовища.

На сьогодні найбільш нагальною проблемою для розвитку цифрового бізнесу є аспект фінансування. Щоб вирішити це питання, урядом впроваджено платформи для інвестиційних проєктів [3]. Ці платформи забезпечують спрощений підхід для іноземних інвесторів до визначення та оцінки потенційних інвестиційних можливостей у країні. Метою цих платформ є залучення іноземних інвестицій в Україну та створення нових робочих місць і економічних можливостей для її громадян.

Незважаючи на виклики, пов'язані з воєнним станом, Україна досягла значного прогресу у своїй цифровізації. Країна реалізувала низку ініціатив, спрямованих на створення сприятливого бізнес-середовища, включно з податковими стимулами та регуляторними реформами. Ці заходи допомогли залучити інвестиції та підтримати зростання цифрового бізнесу в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання діджиталізації стає все більш актуальним в останні роки через постійний технологічний прогрес та широке використання цифрових інструментів і платформ. Таким чином, важливо вивчити наслідки діджиталізації в різних сферах і дослідити можливості, які вона відкриває. Розуміння того, як цифрові технології можуть бути інтегровані в різні сектори економіки та повсякденне життя, може призвести до створення нових бізнес-моделей, інноваційних продуктів та

послуг, а також підвищення ефективності та продуктивності. Тема використання цифрових технологій для розвитку різних галузей економіки та аспектів повсякденного життя широко досліджена в науковій літературі. Цю тему досліджували такі науковці, як Олешко Т. І., Касьянов Н. В., Смерічевський С. Ф. [4], Кириченко М. [5], Вдовиченко Ю. В. [6]. Ці науковці проаналізували особливості розвитку цифрових технологій та цифрової економіки, надали уявлення про їх вплив на суспільство та економіку. Попри наявні дослідження вкрай бракує досліджень, що відповідають сучасним реаліям – розвиток цифрових технологій для бізнесу в умовах воєнного стану.

Мета дослідження – визначити напрями розвитку цифрових технологій для розвитку бізнесу в умовах війни.

Викладення основного матеріалу. Запровадження воєнного стану у 2022 році мало значний вплив на українську економіку, зокрема на цифровий сектор. Згідно зі звітом «Україна. Швидка оцінка збитків та потреб у відновленні», війна завдала значних збитків на суму 6,7 млрд доларів США, причому найбільша частка втрат припадає на операторів фіксованого та мобільного зв'язку – 6 млрд доларів США. Поштові компанії та стартапи в секторі інформаційних технологій також постраждали: їхні збитки склали 0,1 млрд доларів США та 0,04 млрд доларів США відповідно. Найбільше постраждали Донецька, Харківська, Херсонська та Запорізька області, на які припадає 67% збитків, понесених телекомунікаційними операторами. У звіті підкреслюється необхідність короткострокових заходів з відновлення на загальну суму 1,3 мільярда доларів США [7].

Оголошення воєнного стану в Україні та активна фаза бойових дій дестабілізували економіку країни, що призвело до паралічу більшості підприємств. Однак уряд запровадив низку заходів для підтримки бізнесу в цей складний період.

- *Скасування вимог щодо ліцензій та дозволів.* Український уряд скасував вимоги щодо отримання ліцензій та дозволів для більшості видів діяльності, що полегшило ведення бізнесу. Цей крок зменшив бюрократичні

процедури, дозволивши бізнесу зосередитися на своїй діяльності та сприяти економічному зростанню країни.

- *Лібералізація трудових відносин.* Зміни до Кодексу законів про працю були спрямовані на лібералізацію трудових відносин у період воєнного стану. Цей крок дозволив бізнесу пристосуватися до мінливих ринкових умов, підвищивши його гнучкість та адаптивність.

- *Податкові новації.* Закон про внесення змін до Податкового кодексу запровадив новий тимчасовий механізм оподаткування для суб'єктів господарювання. Цей механізм дозволив компаніям з доходом до 10 мільярдів гривень стати платниками єдиного податку 3-ї групи. Перевагами цього механізму були ставка податку 2% від доходу, замість 18% податку на прибуток підприємств, відсутність обмежень щодо кількості працівників, а також відсутність оподаткування ПДВ операцій на території України. Крім того, зміни передбачали призупинення перебігу строків, встановлених Податковим кодексом на період воєнного стану. Крім того, були скасовані штрафні санкції за несвоєчасне подання звітності, а також скасовані перевірки на період дії воєнного стану, за винятком фактичних перевірок.

- *Спрощено вимоги до маркування харчових продуктів.* Український уряд спростив вимоги до маркування харчових продуктів, дозволивши операторам ринку харчових продуктів та кормів, які не змогли виконати вимоги щодо інформації про імпортовані харчові продукти, продавати продукцію з інформацією іноземною мовою. Цей крок спростив роботу бізнесу, зменшивши навантаження на нього та полегшивши рух товарів.

- *Підтримка фермерів та проведення планової посівної кампанії.* Український уряд підтримав фермерів та провів планову посівну кампанію, знизивши ціни на пальне та запобігши його потенційному дефіциту. Уряд дозволив продаж та використання бензину та дизельного палива, що відповідають екологічним стандартам Євро-2 та Євро-3, встановив нульову ставку акцизного податку на бензин, інші нафтопродукти, важкі дистиляти, скраплений газ, пропан та ізобутан, а також знизив ставку ПДВ на операції з

продажу пального з 20% до 7%. Ці заходи знизили вартість пального, що полегшило аграріям проведення посівної кампанії.

- *Форс-мажорні обставини.* Торгово-промислова палата України підтвердила настання форс-мажорних обставин у зв'язку з початком війни з Росією, що дозволило бізнесу відтермінувати виконання контрактних зобов'язань.

- *У рамках зусиль з реконструкції уряд прагне модернізувати свою інфраструктуру, інвестуючи в цифрові технології.* Наприклад, у травні 2022 року український уряд оголосив про плани створення національної інноваційної екосистеми для сприяння інноваціям та підприємництву в країні [9]. Ця ініціатива спрямована на використання технологій для створення нових робочих місць та залучення інвестицій в країну, що в кінцевому підсумку сприятиме економічному зростанню та соціальному розвитку.

Увага уряду до цифрової трансформації не обмежується лише економікою, а й поширюється на соціальні послуги, включаючи охорону здоров'я, освіту та державне управління. Наприклад, Міністерство цифрової трансформації очолює зусилля з оцифрування послуг у сфері охорони здоров'я, включаючи електронні медичні картки та телемедицину. Такі ініціативи мають потенціал для покращення доступу до медичної допомоги та зменшення витрат, що в кінцевому підсумку принесе користь населенню.

Хоча війна завдала значної шкоди українській економіці, прихильність уряду до цифрової трансформації дає можливість відновити та модернізувати країну. Зусилля з відбудови в поєднанні з можливостями сучасних технологій надають унікальну можливість для створення інноваційних рішень та стимулювання сталого зростання.

Одним з основних аспектів цифровізації економіки є сприяння розвитку доступного фінансування бізнесу, яке є необхідним для розвитку нових технологій. Це вимагає залучення додаткового капіталу в Україну та надання бізнесу доступу до доступного фінансування. Для залучення додаткового капіталу в Україну рекомендовано здійснювати низку урядових заходів.

Таблиця 1. Напрями залучення додаткового капіталу в Україну для фінансування цифрового розвитку

Рекомендація	Опис
Впорядкувати регуляторні норми	Спростити регуляторні процедури та зменшити бюрократію, щоб заохотити іноземних інвесторів виходити на ринок
Сприяти інвестиційним можливостям	Демонструвати інвестиційні можливості через різні канали, такі як торгові ярмарки, виставки та онлайн-платформи
Надавати податкові пільги	Запропонувати податкові пільги інвесторам для заохочення інвестицій в країну
Забезпечити прозорість	Підвищити прозорість діяльності уряду та бізнесу для підвищення довіри інвесторів та залучення іноземного капіталу
Розвивати інфраструктуру	Інвестувати в розвиток інфраструктури для сприяння інвестиціям та економічному зростанню

Для забезпечення бізнесу доступним фінансуванням можна запровадити наступні рекомендації:

- Заохочувати фінансові установи пропонувати підприємствам доступні варіанти фінансування за рахунок зниження відсоткових ставок та сприятливих умов кредитування;
- Впроваджувати державні програми, які пропонують низькопроцентні кредити та фінансову допомогу малому та середньому бізнесу;
- Розвивати краудфандингові платформи для надання бізнесу альтернативних варіантів фінансування;
- Заохочувати державно-приватне партнерство для розробки та фінансування цифрових проєктів, які приносять користь бізнесу та економіці
- Пропонувати навчальні та освітні програми, щоб допомогти бізнесу зрозуміти фінансовий менеджмент та інвестиційні можливості.

Особливе місце у розвитку цифрових технологій та їх впровадженні в економічні процеси має малий бізнес.

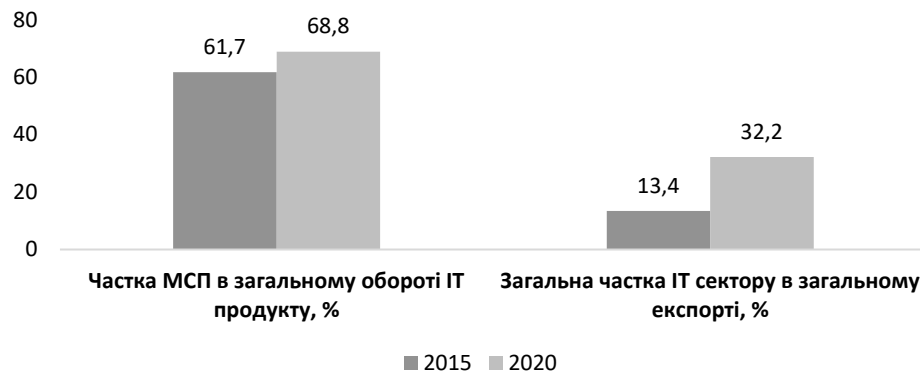

Рис.1. Значення малого і середнього ІТ-бізнесу в експорті України [10]

Стимулювання розвитку цифровізації малого бізнесу під час війни вимагає інноваційних стратегій, здатних вирішити унікальні виклики, з якими стикається бізнес у цей період. Розглянемо ключові напрями стимулювання цифрового розвитку малого бізнесу в умовах війни.

- *Забезпечення доступу до цифрової інфраструктури.* Малий бізнес на територіях, охоплених війною, часто не має доступу до цифрової інфраструктури, такої як високошвидкісний інтернет та надійне електропостачання. Уряди та приватні організації можуть допомогти, надавши доступ до цифрової інфраструктури через субсидії або державно-приватне партнерство. Це може допомогти малому бізнесу подолати фізичні бар'єри на шляху цифрового розвитку та скористатися перевагами нових технологій.
- *Заохочувати навчання цифровим навичкам.* Власники та працівники малого бізнесу можуть не мати необхідних цифрових навичок для ефективного впровадження та управління цифровими інструментами. Тому проведення тренінгів та освітніх програм з цифрових технологій може допомогти заповнити цю прогалину в знаннях та сприяти цифровому розвитку малого бізнесу.
- *Пропонувати фінансові стимули.* Малий бізнес може не наважуватися інвестувати в цифрові технології під час війни через фінансову невизначеність. Тому уряд та приватні організації можуть запропонувати

фінансові стимули, такі як податкові пільги або кредити під низькі відсотки, щоб заохотити малий бізнес інвестувати в цифрові технології.

- *Сприяти співпраці та нетворкінгу.* Малий бізнес може отримати вигоду від співпраці та налагодження зв'язків з іншими підприємствами у своїй галузі чи регіоні. Уряди та приватні організації можуть сприяти налагодженню таких зв'язків, створюючи мережеві заходи, онлайн-спільноти та інші платформи, де малий бізнес може обмінюватися знаннями та співпрацювати над проектами.

- *Підтримувати інновації та дослідження.* Інновації та дослідження є важливими рушіями цифрового розвитку, і малий бізнес може отримати вигоду від доступу до цих ресурсів. Уряди та приватні організації можуть надавати фінансування та підтримку інноваційним та дослідницьким ініціативам, які мають відношення до малого бізнесу.

Наприкінці маємо зазначити, що сприяння розвитку цифровізації малого бізнесу під час війни вимагає комплексного та стратегічного підходу, що враховує унікальні виклики, з якими стикається бізнес. Надаючи доступ до цифрової інфраструктури, сприяючи навчанню цифровим навичкам, пропонуючи фінансові стимули, заохочуючи співпрацю та мережування, а також підтримуючи інновації та дослідження, уряд та приватні організації можуть допомогти малому бізнесу процвітати навіть у складні часи.

Під час війни цифровий розвиток України зосередився на кількох ключових напрямках для вирішення викликів, що постали перед економікою. Ці напрямки включають розвиток цифрових послуг, відкриття інвестиційних платформ та формування краудфандингових середовищ.

Дія. Однією з головних ініціатив у сфері цифрового розвитку стало створення сервісу «Дія» – державної платформи, яка надає цифрові послуги громадянам та бізнесу. Сервіс «Дія» надає користувачам доступ до широкого спектру цифрових послуг, включаючи електронний документообіг, електронне голосування та системи онлайн-сервісів. Ця платформа допомогла спростити адміністративні процедури, зменшити бюрократію та підвищити загальну

ефективність державних послуг. Для вдосконалення сервісу необхідно зробити його більш зручним та доступним для всіх громадян. Цього можна досягти шляхом розробки нових функцій, таких як розпізнавання голосу та штучний інтелект, для покращення користувацького досвіду. Крім того, платформу можна розширити, включивши в неї більше цифрових послуг, таких як електронна охорона здоров'я та онлайн-освіта. Навчання цифровій грамотності та персоналізовані навчальні траєкторії через Diia.Digital Education мало би важливе значення для повноцінної участі громадян у цифровій економіці. Тому існує потреба в навчанні цифрової грамотності для громадян, особливо з маргіналізованих спільнот. Цього можна досягти шляхом розробки персоналізованих навчальних траєкторій, доступ до яких можна отримати через платформу «Дія.Цифрова освіта». Ці траєкторії можуть допомогти людям здобувати цифрові навички у власному темпі, що в кінцевому підсумку покращить їхню здатність до працевлаштування та економічні можливості.

Інвестиційні платформи. Ще одним напрямком цифрового розвитку під час війни стало відкриття інвестиційних платформ для залучення іноземних інвестицій в країну. Ці платформи дозволяють інвесторам визначати та оцінювати інвестиційні можливості в Україні та забезпечують спрощений підхід до інвестування в країну. Альтернативним є формування краудфандингового середовища для розвитку цифрових проєктів.

Незважаючи на ці ініціативи, все ще існують сфери, де цифровий розвиток в Україні потребує посилення. Розглянемо напрями цифрового розвитку економіки в умовах післявоєнного відновлення.

1. *Впровадження штучного інтелекту в українську судову систему.* Впровадження штучного інтелекту в судову систему може допомогти підвищити ефективність системи правосуддя, зменшити кількість нерозглянутих справ і розширити доступ до правосуддя. Системи на основі штучного інтелекту можуть допомогти суддям в аналізі юридичних документів, виявленні закономірностей та прийнятті рішень. Це може допомогти скоротити

час і ресурси, необхідні для розгляду справ, що в кінцевому підсумку принесе користь як судовій системі, так і громадянам.

2. *Нотаріальні процедури онлайн.* Впровадження нотаріальних процедур онлайн може допомогти спростити та впорядкувати процес засвідчення документів. Це може зменшити потребу у фізичних візитах до нотаріуса та підвищити швидкість і ефективність процесу. Крім того, нотаріальні процедури онлайн можуть сприяти підвищенню прозорості та зменшенню потенціалу для шахрайства.

3. *Найкраща система оподаткування для IT-індустрії.* IT-індустрія є одним з найбільш швидкозростаючих секторів української економіки, і впровадження сприятливої системи оподаткування може допомогти сприяти її зростанню. Цього можна досягти шляхом запровадження податкових стимулів, таких як податкові пільги для науково-дослідницької діяльності та зниження податкових ставок для стартапів. Крім того, систему оподаткування можна спростити, щоб зменшити навантаження на бізнес, пов'язане з дотриманням вимог законодавства.

4. Ще одним напрямом залучення інвестицій є *розвиток стартап-долини* як центру цифрового розвитку. Для сприяння її розвитку необхідно надавати підтримку стартапам через фінансування, менторство та доступ до ресурсів. Крім того, розвиток екосистеми, яка сприяє співпраці та нетворкінгу, може допомогти просуванню інновацій та підприємництва в країні.

Висновки. Використання цифрових технологій має вирішальне значення для економічного відновлення України, дозволяючи повністю трансформувати її економіку та створити конкурентоспроможну, розвинену країну, здатну конкурувати зі своїми європейськими колегами. Для цього необхідно оцифрувати управлінські процеси, щоб автоматично вирішувати бюрократичні питання, узгодження, координацію та контроль.

Державні цифрові технології можуть вирішити ці проблеми, надаючи громадянам та інвесторам можливість контролювати використання коштів, тим самим підвищуючи довіру до уряду та інвестиційну активність. Проєкти мають

бути спрямовані на забезпечення прозорості потреб у фінансуванні та цільового використання коштів. Крім того, держава повинна розвивати малий та середній бізнес в ІТ-секторі, збільшуючи частку експорту та готуючи продукти до глобального попиту. Цього можна досягти через розвиток індустріальних парків, ІТ-зон та інших центрів інтелектуальних рішень.

Основні напрямки використання цифрових технологій мають обертатися навколо трансформації апарату державного управління, надання державних послуг через мобільний додаток. Держава має позбутися бюрократії та закритих систем управління, які гальмують розвиток країни.

Література

1. Власюк В. Після війни Україна має перетворитися на високотехнологічну країну-фортецю. Бізнес-портал: Уапром. 2022. URL: <https://uaprom.info/article/8278-pislya-vijni-ukrayina-maye-peretvoritisya-visokotehnologichnu-krayinu-fortecyu-volodimir-vlasyuk-ukrpromzovnishekspertiza.html>
2. Для того, щоб перемогти, треба вірити". Чого очікувати Україні від 2023 року. Суспільне. 2022. URL: <https://suspilne.media/349378-dla-togo-sob-peremogti-treba-viriti-cogo-ocikuvati-ukraini-vid-2023-roku/>
3. Інвестиції в Україну та відновлення економіки. Міністерство економіки України. 2022. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=62bfd716-8665-4a4c-9e2d-6325ba53b3c8&title=InvestitsiiVUkrainuTaVidnovlenniaEkonomiki&isSpecial=true>
4. Олешко Т.І., Касьянова, Н.В., Смерічевський С. Ф. Цифрова економіка. К. : НАУ, 2022. 200 с.
5. Кириченко М. Вплив цифрових технологій на розвиток людського і соціального капіталу. Освіта як чинник формування креативних компетентностей в умовах цифрового суспільства. 2019. URL: <http://vestnikzgia.com.ua/article/view/189093>

6. Вдовиченко Ю. В. Цифрові технології як основа та рушійна сила розвитку сучасної глобальної економіки. Економіка та держава. 2018. №1. с. 79-82. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2018/17.pdf
7. Україна. Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення. Світовий Банк, Уряд України, Європейська Комісія. URL: https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2022/09/zvit-shvydka-oczinka-zavdanoyi-shkody-ta-potreb-na-vidnovlennya_-ukr-1.pdf
8. Шаповал Н. Повоєнне відновлення України. Нові ринки та цифрові рішення. KSE. 2022. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/09/Digital-instruments-in-Ukrainian-recovery.pdf>
9. Звіт KPMG. «Погляд у майбутнє 2030: цифрова держава». 2022. URL: <https://mind.ua/publications/20249315-zvit-kpmg-poglyad-u-majbutne-2030-cifrova-derzhava>

References

1. Vlasyuk, V. (2022), “After the war, Ukraine should turn into a high-tech fortress country”, *Biznes-portal: Uaprom*, available at: <https://uaprom.info/article/8278-pislya-vijni-ukrayina-maye-peretvoritisya-visokotehnologichnu-krayinu-fortecyu-volodimir-vlasyuk-ukrpromzovnishekspertiza.html> (Accessed 25 Apr 2023).
2. Suspilne (2022), “In order to win, you need to believe. What to expect from Ukraine in 2023”, available at: <https://suspilne.media/349378-dla-togo-sob-peremogti-treba-viriti-cogo-ocikuvati-ukraini-vid-2023-roku/> (Accessed 25 Apr 2023).
3. Ministry of Economy of Ukraine (2022), “Investments in Ukraine and economic recovery”, available at: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=62bfd716-8665-4a4c-9e2d->

6325ba53b3c8&title=InvestitsiiVUkrainuTaVidnovlenniaEkonomiki&isSpecial=true (Accessed 25 Apr 2023).

4. Oleshko, T. I., Kasyanova, N. V. and Smerichevskyy, S. F. (2022), *Tsyfrova ekonomika* [Digital economy], NAU, Kyiv, Ukraine.

5. Kyrychenko, M. (2019), “The influence of digital technologies on the development of human and social capital”, *Osvita yak chynnyk formuvannya kreatyvnykh kompetentnostey v umovakh tsyfrovoho suspil'stva*, available at: <http://vestnikzgia.com.ua/article/view/189093> (Accessed 25 Apr 2023).

6. Vdovychenko, Yu. V. (2018), “Digital technologies as the basis and driving force of the development of the modern global economy”, *Ekonomika ta derzhava*, vol. 1, pp. 79-82, available at: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2018/17.pdf (Accessed 25 Apr 2023).

7. World Bank, Government of Ukraine, European Commission (2022), “Ukraine. Rapid assessment of damage and restoration needs”, available at: https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2022/09/zvit-shvydka-oczinka-zavdanoyi-shkody-ta-potreb-na-vidnovlennya_-ukr-1.pdf (Accessed 25 Apr 2023).

8. Shapoval, N. (2022), “Postwar recovery of Ukraine. New markets and digital solutions”, *KSE*, available at: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/09/Digital-instruments-in-Ukrainian-recovery.pdf> (Accessed 25 Apr 2023).

9. KPMG. (2022), “Looking into the future 2030: the digital state”, available at: <https://mind.ua/publications/20249315-zvit-kpmg-poglyad-u-majbutne-2030-cifrova-derzhava> (Accessed 25 Apr 2023).

Стаття надійшла до редакції 09.05.2023 р.